

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Бажинська А.М.

студентка,

Науковий керівник: Абрагам В.І.

викладач педагогіки,

ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж

імені І.Я. Франка»

Житомирської обласної ради

ЛЕСЯ УКРАЇНКА – ПОСЛІДОВНИК РОДИННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Яскравою сторінкою в історії української педагогіки є освітня діяльність та педагогічні погляди Лесі Українки. На сьогодні ми відкриваємо нові ідеї в суспільній думці, пов'язані з іменем великої поетеси, багатогранний талант якої виявився у найрізноманітніших сферах літературної праці. Її освітньо-виховна діяльність розвивалася за продуманими педагогічними принципами, що випереджали ряд навчально-виховних теорій свого часу.

Провідним чинником формування педагогічних ідей Лесі Українки вважають родинне середовище Косачів-Драгоманових. Висока освіченість Лесі та її п'ятьох братів і сестер є заслугою їх матері – Олени Пчілки, яка вважала, що офіційна чужомовна освіта могла б зіпсувати дітей, тому Леся і її брат Михайло здобувають початкову освіту в домашніх умовах. Ретельно добираються книжки для дітей, котрі мають сформувати добрі літературні смаки. Діти багато читають напам'ять. Саме від матері Леся перейняла педагогічний хист та сформувалася як учителька молодших братів і сестер. Як і мати, юна вчителька ставилася до своїх занять з дітьми з повною відповідальністю, прагнула помітити у свого учня іскру таланту, послідовно усією системою навчання розвиває у своїх учнів незалежність думки. Дух гуманізму зміцнювало постійне читання, знайомство з іншомовною літературою. Створення атмосфери доброзичливості, жартівливого настрою в цілому сприяло естетичному розвитку інтелекту, зміцненню віри в себе, свої успіхи. Послідовно розвиває материн підхід до вивчення іноземних мов як необхідної частини загальної освіти. Вивчаючи іноземні мови самотужки чи з приватним учителем, з усіх сил намагається прилучити до цієї справи молодших дітей, захопити їх власним прикладом. Сестра Ольга згадує, що Леся уміла «своїми оповіданнями, казками розважити старшого,

мінорно настроєного, і заспокоювати та вкоськувати молодшого, упертого і невгамовного».

З самого раннього дитинства Леся Українка цікавилася питаннями освіти і культури, навчально-педагогічною літературою. Як всі просвітителі-гуманісти, вона виступає проти системи освіти, яка не забезпечує навчання усіх дітей трудящих. Критикуючи відсталість церковно-патріархальних шкіл, не з кращої сторони показує тогочасні середні класи, де процвітали муштра та зубріння. «Я що далі, то більше впевнююся, – продовжує пише вона в листі до М.П.Драгоманова, – як то добре, що мама не віддала мене в гімназію, бо гімназія хоч би не зломилла мене, то все-таки пригнітила б». Трагізм школи цього часу полягав у тому, що її завдання зводилося до того, щоб навчити дітей читати та писати, а не розуміти прочитаний текст, його зміст, логіку, думки, бачити те, що впливає з контексту прочитаного. На думку Лесі Українки, слід спонукати дітей до самоосвіти і самовиховання і важлива роль у цьому належить змістові освіти і методам навчання. Треба всіляко заохочувати дітей до читання різної літератури, обережно спрямовувати художні смаки і пізнавальні інтереси учнівської молоді. І це правильно. Адже читання це не тільки шкільний предмет, але й засіб вивчення інших предметів, що вивчаються в школі. З болем писала про тодішні шкільні підручники, які не живили розум дітей, не сприяли розвитку їх творчих сил, а обмежували їх розумово-пізнавальну діяльність. Ці книги орієнтували дітей на пасивне сприйняття дійсності і узгодження навколишнього життя з життям «Святих». З цього приводу у листі до М.Драгоманова вона писала: «Якби я могла, то я б віником вимела усе те «героїчне» сміття на смітник, там би йому лежати, а не людям голову туманити». «.. Я про сі речі не можу спокійно говорити, бо мене болить, коли я про се згадую, я занадто близько бачу, як людей в тім'я б'ють героїчними книгами і як мало людей, що б'ються проти сього. Погибель і нещастя наше сей героїчний напрямок в ділі народної просвіти». У 19 років написала для меншої сестри підручник «Стародавня історія східних народів», де у викладі історичного матеріалу дотримувалась основних принципів дидактики. У ньому відсутній відповідний методичний апарат, не зроблено висновків і узагальнення до відповідних розділів. Він недостатньо ілюстрований, але з точки зору принципів навчання був досконалим.

З великою радістю Леся Українка вітала рух протесту учнівської молоді проти закостенілої системи навчання, що панувала в середніх закладах того часу. Високо цінуючи розумові здібності народу, вона писала: «Я думаю, що наші люди від природи дуже розумні, бо їх навіть волинські школи не можуть дурними зробити, а для цього немало витрачено зусиль».

Обдарована тонким психологічним чуттям Леся Українка розуміє інтереси дітей різного віку і вміє їх поважати, звертає увагу на шкільне товариство, бо розуміє, що в психологічному формуванні особистості це важливий фактор. Переконана, що лише школа чи гімназія розвиває у дитини навички колективіста, «привчає до товариства». Якщо ці якості не сформовані в школі чи іншому навчальному закладі в дитячі чи юнацькі роки, то здебільшого людина залишається самотньою.

З демократичної позиції розглядала Леся Українка роль учителя народної школи, який повинен виховувати молодь, надихати її на чесні, хороші справи. Ідеал кращого вчителя поетеса показала в образі героя-патріота Антея («Оргія»), який говорив своїм учням, що після закінчення школи треба ще багато вчитися в житті, багато читати книжок, пробивати собі шлях в науку, ніколи не зазнаватися, не зупинятися на досягнутих успіхах, завжди продовжувати вдосконалювати себе. Народним вчителям вона відводила важливу роль у суспільстві і водночас ставила до них великі вимоги: «Якщо вчитель ... добрий, освічений, то й учні знають те, що потрібно знати...» У роботі з учнями рекомендувала дотримуватися педагогічного такту. Вона сама була завжди тактовною з дітьми і дорослими, акцентувала увагу на тому, що справжній учитель повинен уникати «казьонщини», а культурно і тактовно спілкуватися з учнями. При цьому дотримуватися індивідуального підходу, враховуючи вікові особливості і таким способом мобілізувати дітей до діяльності і розвивати їх творчі сили. Щоб розвивати творчі сили учнів, учитель сам повинен бути творчою особистістю і в педагогічній праці уникати штамів та догматизму.

Поетеса дуже любила дітей, лагідність і витриманість не залишили поетесу і тоді, коли вона тяжко хвора, проводила заняття з одним із своїх учнів (Миколою Охріменком) під час перебування в Єгипті, навчала його впродовж п'яти місяців. Під час перебування в Єгипті поетеса, вивчивши арабську мову, навчала грамоти двох арабських хлопчиків – Мухамеда і Саїда. За цією роботою бачив її історик Д.Яворницький, що був захоплений успіхами, яких вона досягла, навчаючи їх. «Арабчата, – пише він, – були надзвичайно вродливі, розумні й симпатичні: вони легко засвоювали знання, які так щедро, з любов'ю віддавала їм наша поетеса». «У зв'язку з такими думками поетеси доречним видається сказати, – говорить дослідник, про елементи педагогіки співробітництва, які на сьогодні часом іменуються під терміном «новації», про те, що більше ста років тому Леся Українка наголошувала, що це рядова норма вчителя з учнями».

У своїх публіцистичних творах, рецензіях та відгуках поетеса звертається до своєї громади вчителів України: забезпечити підготовку молоді до життя на засадах принципів широкого пізнання навколишнього світу; виховання у дитини високої моральності, пробудження і розвитку

національної самосвідомості і виховання учнів в душі поваги і дружби між народами, які Леся Українка сповідувала сама.

Національна тематика займала провідне місце в поезії та прозі Лесі Українки. Її просвітницька діяльність та педагогічні погляди наскрізь пройняті національною ідеєю. Найголовніший їхній принцип – відмовитися від народного плачу по колишній Україні і зосередити свої зусилля на діяльній роботі для нового життя.

Праця і трудове виховання молоді займають чільне місце в діяльності Лариси Петрівни. Вона була сама зразком невтомного трудівника. Долаючи хворобу, Леся Українка до останніх днів не припиняла творчу роботу й все її життя було безкінечною працею і боротьбою.

У повісті «Над морем», в оповіданні «Дружба» Леся Українка показала, що з сімей бідних, трудолюбивих людей виходять чесні, гідні громадяни, а з сімей забезпечених, де праця не стоїть на почесному місці у вихованні, наповнюють суспільство нікому не потрібні, а часто шкідливі для оточуючих людей моральні пустоцвіти.

Леся Українка також займалася питанням освіти дорослих, наполягаючи на організації колективних читань для народу. З цією метою нею був складений каталог видань для таких читань. Зауважимо, що Леся Українка не писала педагогічних трактатів з методики навчання та виховання, організації навчально-виховного процесу. Проте завдяки своїй сім'ї, тому оточенню, в якому вона зростала і виховувалась, упродовж свого життя творила свою педагогічну систему, утверджувала принцип педагогіки життя, родинної народної педагогіки.

Отже, такою постає перед нами Леся Українка як педагог. Людина з добрим, чуйним серцем, непримиренна до кривди й зла, розумний і вдумливий наставник, вона зарекомендувала себе справжнім майстром педагогічної справи.

Список використаних джерел:

1. Міхно О. Освітня діяльність і педагогічні погляди Лесі Українки // Українська мова та література в школі. – 2011. – № 1.
2. Москаленко М. Нариси з історії українського перекладу [Електронний ресурс] // Всесвіт. – К., 2006–2009.
3. Смаль В. Леся Українка і народна освіта // Радянська школа. – 1971. – № 2.